

ЛЬВІВ-УРИЧ

30.09.2021-01.10.2021

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ТУСТАНЬ»
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ТУСТАНЬ»

V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПАМ'ЯТКИ ТУСТАНИ В КОНТЕКСТІ ОСВОЄННЯ КАРПАТ»
ДО 50-ЛІТТЯ ЕКСПЕДИЦІЇ В ТУСТАНИ

ТЕЗИ

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
РАДИ АДМІНІСТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-
КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА «ТУСТАНЬ»**

V Міжнародна науково-практична конференція

**«ПАМ'ЯТКИ ТУСТАНІ В КОНТЕКСТІ ОСВОЄННЯ
КАРПАТ»**

ДО 50-ЛІТТЯ ЕКСПЕДИЦІЇ В ТУСТАНІ

ЗБІРНИК ТЕЗ

Львів – 2021

Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції до 50-ліття експедиції в Тустані, 30 вересня – 1 жовтня 2021 р., Львів; Урич / [відп. за вип. Р. Г. Миська]. — Львів, 2021. — 106 с.

Проблема освоєння Карпатського регіону здавна викликає інтерес науковців та має значну історіографічну базу. Проте дослідження часто провадилися відокремлено спеціалістами різних галузей науки. Мета запропонованої конференції — поставити нові наукові проблеми, привернути увагу до означеної тематики та сприяти координації зусиль широкого кола дослідників різних галузей з України та з-за кордону.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

к.і.н., доцент Роман Миська
д.і.н., професор Михайло Глушко
д.і.н., професор Леонтій Войтович
д.арх., професор Олег Рибчинський
к.арх. Василь Рожко
к.і.н. Ігор Петрій
Андрій Котлярчук
Роман Стрехалюк

Адреса редакційної колегії:

ДІКЗ «Тустань»
вул. Чайковського, 17, 3-й поверх, м. Львів
79005
conference@tustan.ua

ЗМІСТ

ГЕОЛОГІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

<i>Петро Волошин, Надія Кремінь.</i> Склад і фізико-механічні властивості Урицьких скель як чинник їхньої стійкості	6
<i>Галина Байрак.</i> Гірський рельєф та зони видимості з Тустані	9
<i>Богдан Рідуш, Яна Поп'юк, Василь Шавранський.</i> «Закриття» печерного палеоліту в печері Думка	13
<i>Radosław Liwoch.</i> O początkach polskich badań archeologicznych w jaskiniach	15
<i>Володимир Петегирич, Дмитро Павлів.</i> Перший об'єкт виробничого призначення X–XI ст. у верхів'ях Дністра	16
<i>Ігор Прохненко.</i> Населення Закарпаття VI–X ст.: конфлікт інформації письмових джерел з даними археології	19
<i>Віталій Калініченко, Сергій Пивоваров.</i> Середньовічні бляшки-накладки з матеріалів досліджень Рідківецького археологічного комплексу VIII–X ст.	22
<i>Тимур Бобровський, Віталій Козюба.</i> Відкриття залишків раніше невідомої апсиди XI ст. Софійського собору в м. Києві	24
<i>Нестор Рибчинський.</i> Гіпотетична реконструкція північно-східного відтинку оборонного валу другого майданчика городища Жорнів на Рівненщині	27
<i>Ірина Луцук.</i> Середньовічний християнський некрополь в Копачинцях: неопубліковані матеріали досліджень	29
<i>Петро Довгань, Наталія Стеблій.</i> Дерев'яна житлова вежа (будинок) рицаря із стіжкового городища у Буську	31
<i>Piotr N. Kotowicz, Roman Myska.</i> Średniowieczne elementy uzbrojenia ochronnego z twierdzy «Tustań» koło Urycza	33
<i>Віра Гупало, Роман Миська.</i> Тустань у XVI–XVII ст.	34
<i>Марія Михаць.</i> Каталогізація фрагментів дерева та дерев'яних конструкцій з Тустані	36
<i>Микола Ільків.</i> «Печера між скель» на шляху турецького війська у Хотинській війні 1621 р.	38
<i>Ігор Прохненко.</i> Кришечки флаконів венеціанських «ліків від усього» (Thegiaca) на території України	40
<i>Юрій Лукомський.</i> Розвідкові археологічні дослідження при дзвіниці костелу св. Михаїла в Старій Солі 2021 року	43

ІСТОРІЯ ТА КРАЄЗНАВСТВО

<i>Віталій Нагірний.</i> До проблеми походження галицького і київського тисяцького Дмитра	47
<i>Мирослав Волощук.</i> Невінцєносні руські еліти на службі династії П'ястів першої половини XIV ст.: досвід просопографічних студій	50
<i>Марія Жилєнко, Володимир Мойжєс.</i> Правове регулювання видобування та торгівлі сіллю в середньовічному Угорському королівстві	52
<i>Леонід Тимошенко.</i> Дрогобицька солеварня в джерелах кінця XIV – XVI ст.	55
<i>Ігор Смуток, Леся Смуток.</i> Тустань та околиці: перші писемні згадки	60
<i>Роман Стрєхалюк.</i> Тустань у XVI ст.: від королівщини до приватної власності	63
<i>Юрій Стецук.</i> Візитаційні описи парафіяльного храму святого Миколая села Урич (1743 та 1764 років)	64
<i>Любомир Пархуць.</i> Парафіяльні землі села Урич	66
<i>Зоряна Лукомська, Галина Лукомська.</i> Збереження Манявського скиту у Карпатах шляхом музеєфікації пам'ятки	69
<i>Василь Петрик, Микола Гайда, Андрій Хархаліс, Роман Новіцький.</i> Історико-культурні дослідження костелу Різдва Богородиці в м. Комарно	71
<i>Ольга Мінейко, Наталія Войцєщук.</i> Еліта ранньомодерного Комарна в антропологічній ретроспективі	74
<i>Ігор Петрій.</i> Матеріали до історії Тустані та Урича у фондах Центрального державного історичного архіву України, м. Львів	77
<i>Ігор Лавришин.</i> Економіко-географічна характеристика села Урич на основі аналізу карт другої половини XVIII – першої половини XX ст.	79
<i>Марія Джуфер.</i> Духовний наставник, культурний та громадсько-політичний діяч в Уричі – Степан Василик	82
<i>Богдан Паньків, Юрій Стецук.</i> Статистичні відомості до історії парафії села Броніця	84

«ЗАКРИТТЯ» ПЕЧЕРНОГО ПАЛЕОЛІТУ В ПЕЧЕРІ ДУМКА

Богдан РІДУШ, Яна ПОП'ЮК, Василь ШАВРАНСЬКИЙ
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
e-mail: ridush@yahoo.com

Печера Думка (Одаїв XI) знаходиться в ур. Думчина Долина біля с. Одаїв, Тлумацького району Івано-Франківської області. Розташована за 2,5 км на північний захід від с. Одаїв (Тлумацького р-ну), за 0,5 км на північ від хутора Думка, в ур. Думчина Долина. Карстова печера закладена у верхній частині 40-метрової гіпсової товщі, складеної багатьма різновидами гіпсів, що містить також тонкі вапнякові прошарки. Вхід розташований на поверхні високої тераси (140-150 м, XIII-та, st-aj) Дністра, і на сьогодні є поглиначем стоку з прилеглого яру, верхів'я якого починається від кромки наступної ще вищої ранньопліоценової тераси (170 м, XIV-та, Im-os). Печера має діагональну (ПнЗх – ПдСх) орієнтацію і лінійно витягнута вздовж лівого борту балки Думчина Долина. Вона починається з провальної лійки діаметром біля 20 м, з якої у Пн-Зх борту відкривається порталом аркоподібний вхід. Між дном лійки і входом – 5-метровий уступ, який складений брилами склепіння що обвалилось, перекритих тілом детрузивного зсуву з яру, який впадає в лійку з Пд-Сх.

Розпочинається обвальним залом. Має лінійно-горизонтальну будову, але є фрагментом більшого лабіринту, від якого відділена завалами. Перед входом у печеру за 10–15 м розташований карстовий міст, який раніше становив частину цієї печерної системи. Під бриловим навалом вхідного залу починається нижній ярус печери, який є вузьким звивистим ходом довжиною біля 12 м, та закінчується звуженням. На склепінні та стінах печери спостерігаються вивірені друзи дрібних гіпсових кристалів та зрідка натічні кальцитові форми.

У 1992 р. Прикарпатська археологічна експедиція Інституту українознавства НАН України, під керівництвом Л. Мацкевого, заклала в печері два шурфи. Шурф № 1 закладено за 52 м від входу, площею 1 × 2 м. Скельне дно досягнуте на глибині 2,30 м від сучасної підлоги (Мацкевий, 2005).

Комплекс знахідок був представлений крем'яними виробами із «місцевого кременю», без інтенсивної молочної патини. На думку Л. Мацкевого, масивність предметів, особливості ретуші, типологія

знарядь характерні для пізнього палеоліту із оріньякоподібними рисами. Фауна представлена рештками *Rangifer tarandus* L. та *Helix vulgaris* (Мацкевий, 2005).

При вході був закладений шурф № 2, глибиною 2,70 м, Тут також виявлено кремені. Загалом було виявлено 58 крем'яних виробів. Л. Мацкевий вважав, що такий комплекс типовий для кінця палеоліту і відніс цей пункт до «мисливських таборів доби пізнього палеоліту, можливо паудорфського часу» (Мацкевий, 2005).

У 2020 році при проведенні карстово-спелеологічних досліджень в цій печері ми знайшли крем'яні палеолітичні вироби у вхідному залі, безпосередньо на кам'яній долівці, у тальвегу тимчасового печерного потоку, який утворюються під час інтенсивних дощів та сніготанення. Для детальнішого вивчення печерних уламкових відкладів ми провели зачистку стінки шурфу № 1 Л. Мацкевого, який добре зберігся. Вивчення розрізу показало, що півтораметрова товща, в якій ми теж відшукали близько півсотні кременевих артефактів, загалом несортована і складається із суміші перевідкладених терасових відкладів і корінних рихлих порід – переважно грубий галечник з терасового алювію, перемішаний з кутастими уламками, лесом та жорствою неогенових глин. Текстура та гранулометричний склад товщі вказує на те, що ці відклади були принесені в печеру селевим потоком, разом із кременевими артефактами, які початково залягали в лесовій товщі на поверхні тераси, що примикає згори. У заповненні ряду місцевих печер, серед них і Думка, присутні великі добре обкатані гальки та валуни світлих пісковиків або кварцитів.

Відсутність в цій та інших галереях печери еолових лесових наносів, що є типовими пізньоплейстоценовими відкладами печер, вказує на досить пізні (пізній голоцен?) розкриття провалом цього фрагменту давнього гіпогенного лабіринту.

Отже, насправді кремені були принесені у печеру селевим потоком у відносно недавній геологічний час і про жодний мисливський табір у цій печері не може бути мови. Аналогічне занесення у печери кременевих артефактів і навіть фауністичних решток селевими потоками та зсувними масами через понори зафіксоване нами у декількох печерах поблизу с. Баламутівка Чернівецької області.

ЛІТЕРАТУРА

Мацкевий Л. Підсумки досліджень палеоліту та мезоліту в печерах заходу України // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. Вип. 9. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2005. С. 90–134.

О ПОСЧАТКАХ ПОЛСКИХ БАДАЊ АРХЕОЛОГИЧНЫХ В JASKINIACH

Radosław LIWOCH
Muzeum Archeologiczne w Krakowie
e-mail: radliw@interia.pl

W 2021 r. mija 150 lat od pierwszych polskich jaskiniowych wykopalisk archeologicznych. Jest to okazja do przypomnienia badaczy i niektórych znalezisk z ostatniego trzydziestolecia XIX i pierwszych czterdziestu lat XX w.

Prace wykopaliskowe rozpoczął w 1871 r. od rozpoznania w Jaskini Łokietka Jan Zawisza (1822-1887), który w tym samym roku i w latach kolejnych badał też inne pieczary w Ojcowie, Jerzmanowicach, Saspowie i Wierzchowiu, szczególną uwagę poświęcając Jaskini Mamutowej. W 1874 r. Jaskinię w Lipowcu (Schronisko w Pogorzycach) eksplorował Adam Honory Kirkor (1818-1886), ok. 1875 r. Jaskinię na Łopiankach (I) Piotr Umiński (1830-1906), w 1874 r. wawelską Smoczą Jamę Alojzy Alth (1819-1886), a w 1876 r. Jaskinię Twardowskiego Michał Sołtan (1830-1893). W latach 1879-1890 rozpoznanie archeologiczne jaskiń podkrakowskich, m.in. Wierzchowskiej Górnej, Maszyckiej i Bębłowskiej Dolnej, oraz tatrzańskich prowadził Gotfryd Ossowski (1835-1897). W latach 1895-1914 w okolicy Ojcowa badania w licznych pieczarach, w tym w Ciemnej i w jaskiniach góry Okopy, wykonał Stanisław Czarnowski (1847-1929). Poza nim w pierwszych dziesięcioleciach XX w. zwykle niewielkie prace wykopaliskowe prowadzili: w 1911 r. w schronisku Okiennik Wiktor Kuźniar (1879-1935); a po nim weryfikacyjne Stefan Krukowski (1890-1982) w 1914 r.; Leon Kozłowski (1892-1944) w Jaskini Mamutowej w 1913 r., w Jaskini Nietoperzowej w 1918 r. i w jeszcze kilku innych; w 1912 r. w Jaskini Dziewiczej Kazimierz Stołyhwo (1880-1966); wspomniany już S. Krukowski w 1914 r. w schroniskach w Złotym Potoku,

w latach 1918-1919 w Jaskini Ciemnej-Oborzysku Wielkim, w 1936 r. zaś w Jaskini nad Galoską; a także Jan Fitzke (1909-1940) w Jaskini Kroczyckiej w 1936 r.

Polscy uczeni prowadzili także rozpoznanie archeologiczne jaskiń znajdujących się dziś na Ukrainie. W 1876 i 1878 r. Wertebę badał A. H. Kirkor, natomiast w 1890 r. G. Ossowski, obaj wyżej wzmiankowani, po nich zaś w latach 1898, 1904 i 1907 Włodzimierz Demetrykiewicz (1859-1937). W 1934 r. w Jaskini Wiatrowej (obecnie połączona z Jaskinią Optymistyczną i tak też nazywana) niewielkie badania przeprowadzili Tadeusz Sulimirski (1898-1983), Tadeusz Reyman (1899-1955) i Ludomir Sedlaczek-Komorowski (1903-1972).

Materiał zabytkowy i wnioski z badań wykopaliskowych przedstawione zostały w licznych opracowaniach, ale część znalezisk wciąż czeka na publikację.

Na koniec zauważyć można, iż półtora stulecia od swoich początków polska speleoarcheologia rozwija się prężnie i przynosi coraz to nowe dane o dziejach od paleolitu środkowego po czasy najnowsze.

ПЕРШИЙ ОБ'ЄКТ ВИРОБНИЧОГО ПРИЗНАЧЕННЯ X–XI СТОЛІТЬ У ВЕРХІВ'ЯХ ДНІСТРА

Володимир ПЕТЕГИРИЧ, Дмитро ПАВЛІВ
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
e-mail: v.petehyrych@gmail.com
e-mail: datamitra@gmail.com

У рамках роботи українсько-польської археологічної експедиції досліджено комплекс різночасових пам'яток поблизу с. Биків Дрогобицького району Львівської області, серед яких цікавими виявилися кургани в урочищі «Бігіївка». Вперше згадав про кургани в Бикові у часописі «Літопис Бойківщини» за 1933 р. Володимир Кобільник (1885–1937) – лікар, етнограф, археолог і публіцист.

У 1993 р. це урочище обстежила українсько-польська археологічна експедиція. На одному з південних відрогів пагорбу Дрогобицької височин, яка тягнеться у напрямку схід–захід і є вододілом між долиною р. Бистриці та її правосторонньої притоки р. Трудниці, зліва від нової дороги з Бикова до розташованого